

APOSTOLATUL ORTODOX ȘI PROVOCĂRILE LUMII MODERNE

**Pr. prof. univ. dr. Dumitru Popescu,
membru de onoare al Academiei Române**

Cu patru ani în urmă, Papa Ioan Paul al II-lea a vizitat țara noastră, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. În decursul acestei vizite istorice, fiindcă este prima vizită pe care un papă al Romei o întreprinde în România, a recunoscut în mod public că sămânța Evangheliei lui Hristos a fost adusă pe pământ românesc de Sfântul Apostol Andrei, primul chemat la apostolat de Mântuitorul Iisus Hristos. Această confirmare are o valoare particulară, pentru că vine din partea autorității supreme a Bisericii Catolice și a pus capăt unor controverse cu privire la originea apostolică a creștinismului românesc. Spun acest lucru, fiindcă tema acestui simpozion, *Apostolatul și provocările lumii contemporane*, organizat de Episcopia Dunării de Jos, are două scopuri. Pe de o parte, ne întoarce privirea către Sfântul Apostol Andrei, pentru a ține trează în inima actualilor și viitorilor slujitori ai Bisericii noastre flacăra apostolatului Sfântului Andrei, care a străbătut pământul Sciției Minor, ca să aducă românilor vestea cea bună a mântuirii. Pe de altă parte, ne îndreaptă privirea către provocările lumii contemporane, care reprezintă o adevărată sfidare la adresa Bisericii și-a apostolatului ei. De aceea, în expunerea de față voi pune în evidență mai întâi conținutul spiritual al apostolatului creștin, care tinde să înalțe omul către comuniunea de viață veșnică cu Dumnezeu în Treime. Apoi, voi arăta că provocările lumii contemporane sunt numeroase, dar toate tind să transforme omul în prizonierul istoriei imanente a lumii văzute. Problema capitală a apostolatului creștin în condițiile culturale

* Comunicare susținută în cadrul Simpozionului Științific: „*Apostolatul și provocările lumii moderne*“, organizat de Episcopia Dunării de Jos în noiembrie 2003.

ale lumii contemporane este cea de a depăși ruptura dintre transcendent și immanent, care caracterizează cultura secularizată, în lumina tradiției apostolice, care a fost adusă pe meleagurile românești de Sfântul Apostol Andrei.

Apostolatul

În centrul Tradiției apostolice se află persoana și opera Mântuitorului Iisus Hristos, Logosul care S-a întrupat pentru restaurarea comuniunii noastre cu Dumnezeu. Am auzit însă, într-o conferință publică, că Mântuitorul Hristos ar fi dispărut în negura istoriei, dacă n-ar fi fost salvat de apostoli și teologia creștină. Potrivit acestei concepții, apostolii și teologia ar fi transformat pe Iisus Hristos dintr-o persoană anonimă și insignifiantă, într-un adevărat mit, pe care l-au perpetuat în istorie, prin scrierile lor, în mod intenționat. Dacă ar fi așa, într-adevăr, atunci cum se explică faptul că apostolii, care au asistat la minunile săvârșite de Mântuitorul, L-au părăsit atunci când a fost prins ca să fie judecat și condamnat? În timpul activității Sale pământești, Mântuitorul a săvârșit numeroase minuni asupra oamenilor, demonilor sau naturii, cum nimeni n-a făcut. A potolit marea învolburată, a mers pe apă, a înmulțit pâinea și peștii în pustie, a vindecat suferința și boala din popor, a înviat pe fiica lui Iair, pe fiul văduvei din Nain și pe dreptul Lazăr, după patru zile de la moartea lui. Cu toate acestea, atunci când a venit ceasul încercării, apostolii l-au părăsit pe Iisus și s-au ascuns de teama evreilor. Care este motivul pentru care apostolii au reușit după aceea să învingă teama persecuțiilor și să vestească Evanghelia la oameni și popoare? La această întrebare există un singur răspuns: apostolii au fost martorii Învierii lui Hristos. Cu toate că Mântuitorul le vorbise, în repetate rânduri, despre Învierea Sa din morți, apostolii au păstrat în sufletele lor o anumită îndoială cu privire la divinitatea Lui. De aceeași îndoială suferea și Toma necredinciosul, până când Domnul înviat din morți apare în fața lui. Copleșit de minunea Învierii pe care Mântuitorul o săvârșise asupra Lui Însuși, Toma cade la picioarele lui Hristos și i se adresează cu cuvintele pe care nimeni nu le-a mai pronunțat până la el: „Domnul și Dumnezeul meu“. Învierea a constituit argumentul decisiv care a învins îndoiala apostolilor și i-a convins de dumnezeirea Lui. Nu mitul, ci Învierea este taina Persoanei lui Hristos.

Părintele Stăniloae spune că Învierea convinge și convertește inima ucenicilor, obținând de la ei recunoașterea definitivă a dumnezeirii Sale.

În lumina ei se legitimează revendicarea Lui dinainte de Înviere, de a fi recunoscut ca Dumnezeu. Acum se face simțită în mod clar puterea Lui ca Dumnezeu. În întâlnirea cu El după Înviere, I se aduce pentru prima dată, neîndoielnic, închinare ca lui Dumnezeu (Matei 28, 9 și 17; Ioan 20, 16)¹. Martorii aparițiilor lui Hristos cel Înviat au fost atât de convinși că ele sunt apariții ale lui Hristos cel Înviat și au putut inspira atâta încredere în cei cărora le-a comunicat, că au fost în stare să dea nu numai o declarație rece la o întrebare oarecare, ci au considerat ca datorie a lor mărturisirea permanentă a acestui fapt, din proprie inițiativă, socotind-o ca o cauză atât de pasionantă a însăși existenței lor, încât au fost în stare să moară aproape toți de moarte de martiri, din cauza acestei mărturii². Învierea, după Pavel, nu este nici o creare a unui trup nou din nimic, ci o radicală prefacere a trupului muritor, printr-o lucrare creatoare săvârșită asupra trupului vechi. Nu găsim la Pavel o gândire evoluționistă, care ar vedea între trupul mort și cel înviat o continuitate naturală sau - în trupul înviat - punctul final al unei evoluții naturale a trupului mort. Nu este nici o gândire gnostic-dualistă, care ar contesta orice legătură între corporalitatea veche și cea nouă. Așteptăm ca Mântuitor pe Iisus Hristos, Care va preface chipul trupului nostru după chipul trupului slavei Lui (Fil. 3, 20)³. Învierea Domnului ne arată că taina trupului este taina materiei îndumnezeite.

Apostolii au fost prima grupă de oameni care au crezut în Hristos și au dat mărturie despre Învierea și deci despre dumnezeirea Lui. Dar tot ei au fost și acea grupă prin care Hristos S-a făcut cunoscut tuturor generațiilor ce au urmat și vor urma, așa cum a fost, ca Dumnezeu Întrupat, Răstignit și Înviat pentru mântuirea și îndumnezeirea noastră. Apostolii nu au mărturisit și nu au vorbit despre ei, ci despre Hristos. Ei nu și-au luat de la ei slujba aceasta, ci de la Hristos. Pe credința lor, pe mărturia lor, pe vorbirea lor despre Hristos, pe totala închinare a ființei lor lucrării de a face cunoscut și de a comunica pe Hristos s-a întemeiat și se prelungește Biserica⁴. Înfațișarea apostolică a persoanei și a operei lui Hristos, adică formularea apostolică a învățaturii Lui și a învățaturii despre El, rămâne baza permanentă și neschimbabilă a

1. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1978, vol. II, p. 173.

2. *Ibidem*, p. 158.

3. *Ibidem*, p. 159.

creдинței și învățării Bisericii, pentru că apostolii redau chipul adevărat al lui Hristos, ca Dumnezeu și Om adevărat. Nici un fel de expresii din cursul istoriei Bisericii nu vor putea depăși redarea apostolică autentică a ei. Toate vor rămâne mai înguste, mai lipsite de căldură, neavând la bază privirea intimă a apostolilor în persoana lui Hristos⁵. Biserica este astfel apostolică, întrucât prin apostoli cunoaște ea pe Hristos în mod deplin și autentic și de la ei a moștenit credința în El și certitudinea Învierii Lui⁶.

Dar apostolicitatea Bisericii nu ne transmite numai pe Hristos, așa cum l-au văzut apostolii în urmă cu două milenii, ci ne transmite și faptul că Același Hristos este mereu prezent și lucrător în viața și misiunea ei, începând de la Cincizecime. De la Rusalii, Biserica se menține și înaintează în planul vieții care se hrănește din sfințenie, din îndumnezeirea și din Învierea lui Hristos. El este Ipostasul divin întrupat, jertfit și înviat o dată pentru toți, iradiind în viața Bisericii, puterea Sa de jertfă și puterea de înaintare către înviere. Hristos însuși continuă să fie în ea Arhiepiscopul care Se oferă pe Sine ca jertfă în continuare, Învațătorul care propagă învățătura despre Sine și despre mântuire în Sine și Conducătorul nostru spre mântuire⁷, călăuzindu-ne prin întreita Lui slujire spre viața de veci. Biserica nu este un obiect exterior pentru Hristos, ci partener de dialog, căci Biserica este alcătuită din persoane înzestrate cu libertate și chemate la libertate și la iubire netrecătoare. În calitatea ei de parteneră, Biserica primește învățătura, jertfa și păstoria Lui, dar răspunde la ele în mod liber și pozitiv ca la chemarea Lui, învățând, jertfindu-se și conducând sau participând la întreita Lui slujire. Prin continuitatea întreitei Sale slujiri, Hristos întreține cu toate mădularele împreună și cu fiecare în parte un dialog progresiv, în care nici El, nici Biserica, nici mădularele ei nu sunt într-o stare pasivă. Acesta este sensul preoției împărătești a credincioșilor chemați să vestească bunătățile lui Hristos și să biruiască poftele trupești⁸. Trupul lui Hristos e format din capete care se umplu de lumina Capului ei unic și răspândesc această lumină unii asupra altora, după cum sunt chemați să o răspândească și în lume, prin apostolatul lor, pentru a fi lumină a lumii și sare a pământului.

4. *Ibidem*, p. 292.

5. *Ibidem*, p. 297.

6. *Ibidem*, p. 294.

7. *Ibidem*, p. 229.

8. *Ibidem*, p. 230.

Astăzi se vorbește despre „Liturghie după Liturghie“, ca și cum apostolatul creștinilor ar constitui o lucrare separată de lucrarea și apostolatul lui Hristos. Din punct de vedere ortodox, apostolatul ca și mântuirea au caracter sinergetic și se bazează pe lucrarea lui Hristos nedespărțită de lucrarea credincioșilor, în virtutea prezenței lui Hristos în ființa lor, prin Duhul Sfânt. Căci Însuși Domnul spune: „Cine mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu, Eu rămân în el și el rămâne în Mine“. Prezența lui Hristos în ființa credincioșilor săi are o semnificație spirituală de mare importanță pentru apostolatul creștin. Datorită acestei semnificații, apostolatul creștin nu se confundă cu activismul politic, care transformă omul în prizonierul istoriei, ci poartă în el pe Hristos, ca să transfigureze omul și istoria. Atunci când Apostolul Pavel spune că „*nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine*“ (Galateni 2, 20), vrea să ne arate că lucrarea lui misionară însuflețită de prezența lui Hristos în el este cea de a călăuzi credincioșii către cerul și pământul nou al Împărăției lui Dumnezeu, atunci când Iisus Hristos va veni din nou să judece viii și morții, în strălucirea slavei Sale cerești. Dacă creștinismul s-a secularizat, aceasta se datorează faptului că apostolatul creștin a izolat persoana divino-umană a Mântuitorului în transcendent, în mod deist și a pierdut dimensiunea lui spirituală, transformându-se în activism și prozelitism. Creștinismul nu ne lasă însă în cadrul puterilor noastre limitate și nici nu ne vorbește de închipuite puteri impersonale, de care tot noi am dispune prin oarecare tehnici, ci de persoana reală mai presus de toate a lui Dumnezeu cel Întrupat, ca Izvor a toată viața, al vieții desăvârșite și eterne, dar care totuși ne-a făcut dovada existenței și interesului ei față de noi, prin legătura în care a intrat cu noi în istorie, ca să rămână în această legătură în vecii vecilor⁹. Apostolatul creștinilor rămâne mijlocul prin care Domnul transfigurează omul și creația, începând de la Cincizecime, prin Biserică.

Apostolatul Bisericii și provocările lumii moderne

Nicolae Balca, cunoscut profesor de teologie și filozofie, spunea că în Antichitate, omul vorbea cu cosmosul, fiindcă nu putea deosebi cosmosul de Creatorul lui. În Evul Mediu, omul vorbea cu Dumnezeu, fiindcă creștinismul i-a arătat că lumea sau cosmosul au fost zidite de Dumnezeu Care rămâne dincolo de lume. În epoca contemporană, omul nu mai vorbește nici cu Cosmosul și nici cu Dumnezeu, ci vorbește cu el însuși, adică dă

⁹. *Ibidem*, p. 109.

¹⁰. Card. Paul Poupard, *Foi et culture dans les mutations de notre temps*, Doc. Cath.,

dovadă de individualism, ca esență a culturii secularizate. Creștinismul este confruntat astăzi de această cultură secularizată, care a transferat centrul de gravitate al lumii de la Dumnezeu la om, în mod antropocentric. „Marile culturi ale trecutului, spune Eliade, au cunoscut și ele oameni areligioși și nu este imposibil ca aceștia să fi existat chiar și la nivelul culturilor arhaice. Dar numai în societățile moderne, omul asumă o nouă situație existențială: el se recunoaște ca unic subiect și agent al istoriei și refuză orice apel la transcendență. Altfel zis, el nu acceptă alt mod uman în afara condiției umane. Așa cum se lasă ea descifrată în situații istorice diferite. Omul se realizează prin el însuși (în mod autonom) și reușește să realizeze acest lucru doar în măsura în care se desacralizează pe sine și desacralizează și lumea. Sacrul este obstacolul principal în calea libertății sale. Omul nu va redeveni cu adevărat el însuși, decât atunci când se va demistifica radical. El nu va fi liber, decât atunci când va ucide ultimul zeu”¹⁰.

La originea procesului de secularizare se află autonomia lumii văzute față de lumea nevăzută, pe care cultura modernă a împrumutat-o din gândirea antică, fără să ia în considerație prezența lui Dumnezeu în întreaga creație văzută și nevăzută de care ne vorbește Sfânta Scriptură din prima ei pagină (Geneză 1, 2). Desigur, cultura secularizată a avut și aspectele ei pozitive, cum ar fi apariția unei științe fizice care a început să bată la porțile transcendenței. Este vorba de un fenomen cunoscut sub denumirea de Gnoza de la Princeton, care manifestă o înclinație surprinzătoare spre raportarea structurilor fundamentale, care își face simțite efectele în lume. Marii cercetători de la Princeton și Pasadena, ca și din alte centre cunoscute în lume, care studiază această raționalitate a Cosmosului, ajung să afirme că Universul postulează existența unei raționalități superioare. Ei sunt primii, după două secole dominate de pozitivism, de negare a oricărei metafizici și a oricărei teologii, care îndrăznesc să afirme în mod public că știința îi duce la credința într-o Inteligență organizatoare a lumii¹¹. Dar secularizarea are și numeroase aspecte negative, care sunt consecințe ale autonomiei lumii văzute sau naturale, față de lumea nevăzută sau spirituală.

Datorită acestei autonomii a lumii naturale față de lumea spirituală, cultura secularizată a rupt comuniunea omului cu Dumnezeu, transformându-
nr. 2,2112/1995, p. 262. În această conferință ținută la UNESCO se află și textul lui Mircea Eliade, pe care l-am citat.

11. R. Ruyer, *La Gnose de Princeton*, Fayard, Paris, 1974, p. 28.

12. Leslie Newbigin, *Foolishness to the Greeks*, World Council of Churches, Genève,

du-l într-o ființă autonomă, repliată egoist asupra ei însăși, care repetă la nesfârșit păcatul autodeificării de care s-a făcut vinovat Adam. Consecințele acestui antropocentrism sunt numeroase. Cu ajutorul tehnicii, omul modern a reușit să zboare în Spațiul interplanetar, să domine natura exterioară a lumii și să realizeze chiar transplanturi de organe; dar tehnica nu îl ajută să domine forțele iraționale care îl confruntă din adâncul ființei lui. Cu cât tehnica progresează mai mult, cu atât sporesc agresivitatea, violența, ura sau terorismul, care provoacă atâta suferință în rândul oamenilor și pierderi materiale considerabile. Pentru a înfrunta aceste forțe iraționale care confruntă omul din adâncul ființei lui psihofizice, omul modern are nevoie de o spiritualitate ontologică care îmbrățișează întreaga lui ființă conștientă și subconștientă. Această spiritualitate, care se bazează pe lucrarea sinergetică a lui Hristos, prin Evanghelie și Taine, și a credinciosului prin rugăciune, asceză și filantropie, constituie singurul remediu spiritual care ridică omul din sclavia patimilor la adevărata libertate și mărire a fiilor lui Dumnezeu. O astfel de spiritualitate nu obligă omul să recurgă la mijloace exterioare de reprimare a trupului și de inhibare a subconștientului, ci se întemeiază pe o prefacere duhovnicească care se produce în adâncul ființei umane, prin moartea și Învierea tainică a lui Hristos, în puterea Sfântului Duh de la Cincizecime. Spiritualitatea ontologică are un scop principal: recrearea omului în Hristos, prin puterea și lucrarea Sfântului Duh, după voința Tatălui, dar și prin efortul personal al credincioșilor prin viață de rugăciune, asceză și iubire de aproapele.

Același dualism ireductibil al gândirii antice se găsește și la originea celor două ideologii care au confruntat și confruntă țările noastre, pentru că orientează omul spre realitățile lumii pământești. Una dintre aceste ideologii este cea comunistă, care tinde să scufunde persoana umană în masa anonimă a naturii și să vorbească de egalitate și drepturi colective, iar cea de a doua, ideologia capitalistă, care tinde să ridice individul deasupra colectivității și să vorbească de libertate și drepturile omului. Între ele există o mare diferență, fiindcă în timp ce ideologia comunistă promova dictatura proletariatului și economia centralizată, cealaltă propovăduiește democrația și economia privată. Cu toate acestea, între ele există o mare asemănare, fiindcă ambele fac abstracție de libertatea interioară a omului, care împiedică pe acesta să devină cu adevărat ființă nouă în Hristos. Ambele ideologii au caracter impersonalist, căci așază egalitatea sau libertatea deasupra omului

ca să poată domina societatea în numele lor. Dacă deschidem paginile Sfintei Scripturi, constatăm însă că importante nu sunt nici egalitatea și nici libertatea, ci comuniunea sau relațiile personale dintre oameni. Omul, bărbat și femeie, creați de Dumnezeu după chipul Său, au fost legați între ei prin cea mai profundă relație personală reciprocă, garantată de la bun început de Dumnezeu, Care rămâne credincios acestui legământ, oricât de necredincios i-a fost omul, în decursul istoriei, ca partener de dialog¹².

Mai mult, nu numai omul, ci chiar popoarele și națiunile înseși sunt chemate să viețuiască în virtutea acestui legământ relațional și personalist al frăției, pentru că numai în lumina acestei comuniuni, în care reflectă comuniunea mai presus de fire a Sfintei Treimi, omul își poate descoperi adevăratul sens și scop al existenței lui. Omul n-a fost creat pentru egalitatea colectivistă și nici pentru libertatea individualistă, ci pentru comuniune cu Dumnezeu în Treime. Ruperea comuniunii distruge atât egalitatea, cât și libertatea și nici una dintre ele nu va fi realizată atâta vreme cât vor fi gândite ca scopuri în sine, fără să fie integrate în lumina și dinamismul comuniunii trinitare. Adevărata libertate nu poate fi dobândită prin dezvoltarea nelimitată a puterii și averii proprii, fiindcă acestea îl transformă pe om în robul bunurilor materiale, anulând libertatea lui anterioară de a fi după chipul lui Dumnezeu. Și nici simpla căutare a egalității nu se înfăptuiește prin reprimare, lipsă de libertate și teroare, ci doar în comuniunea reciprocă în care fiecare dă celuilalt ascultare și iubire, pentru a deveni om de omenie, după chipul iubirii trinitare. Individualismul la care asistăm astăzi este rezultatul unei politici care tinde să dividă societatea, pentru a o domina. În lumina Sfintei Treimi, apostolatul creștin trebuie să militeze prin slujitorii creștini atât pentru renașterea spirituală și morală a omului, cât și pentru componenta socială a economiei de piață ca să micșoreze prăpastia dintre cei bogați și săraci, dar să vină și în sprijinul celor nevoiași, prin înființarea unor așezăminte de ocrotire sociale pentru tineri sau bătrâni. Din acest punct de vedere, Eparhia Dunării de Jos rămâne un exemplu de urmat.

În fine, același dualism dintre sensibil și inteligibil a dat naștere rupturii dintre om și creație, care s-a soldat cu poluarea gravă a naturii, din cauza

1986, p. 20.

13. Robert Mc. Afee Brown, *Cine este Iisus Care liberează și unește?*, în „Briser les

unor interese pământești de putere și avere. Poluarea a dobândit dimensiuni planetare și pune în pericol existența generațiilor viitoare. Avem apoi fenomenul globalizării, care se interesează atât de mult de economie și comerț, încât trece cu vederea, din cauza caracterului lui supranațional, peste identitatea culturală și spirituală a fiecărui popor. În ambele cazuri ne găsim în fața unor fenomene globale care fac abstracție de dimensiunea cosmică a mântuirii în Iisus Hristos. Dar pentru omul secularizat, nici Mântuitorul Iisus Hristos nu mai prezintă însă un interes deosebit, fiindcă în virtutea aceleiași dualism dintre sensibil și inteligibil, cultura secularizată a separat divinitatea de umanitatea Sa, prefăcându-L într-un om pe care fiecare îl interpretează după propriile lui interese. „Cine este Iisus?“, se întreba Robert Mc. Afee Brown, orator principal la Adunarea Generală de la Nairobi, a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în 1975. „Dacă încercăm să răspundem la această întrebare, adăuga el, atunci suntem confrunțați cu o varietate uluitoare de răspunsuri. Iisus este consubstanțial cu Tatăl, Iisus este un combatant pentru libertate, Iisus este o prezență sacramentală. Iisus este un visător idealist, Iisus este negru, Iisus este om pentru semenii Săi, Iisus este Mântuitor personal“. „Ar fi inutil să ne facem griji dacă răspunsurile noastre sunt atât de diferite, spune el. Nimic nu este mai dăunător decât să rămâi prizonierul unei singure formule“¹³.

În realitate, diversitatea acestor răspunsuri este rezultatul interpretării subiectiviste a umanității Mântuitorului Iisus Hristos. Acest fenomen se explică prin faptul că umanitatea Cuvântului întrupat nu mai este interpretată în funcție de divinitatea Sa, în mod unitar, ci în funcție de subiectivitatea omenească, în chip pluralist. Dumnezeu este Unul, oamenii sunt mulți. Biserica Răsăriteană cunoaște o singură formulă dogmatică fundamentală, care ne arată că firea dumnezeiască și cea omenească a Mântuitorului sunt unite fără confuzie și fără separație în persoana unică a Cuvântului întrupat. Căci Fiul lui Dumnezeu n-a venit să Se divizeze după opiniile subiective ale oamenilor, ci să unifice și să ridice oamenii la comuniunea de viață veșnică cu Dumnezeu. Căci Însuși Mântuitorul a spus: „*Precum Tu, Părinte, în Mine și Eu în Tine, să fie și ei în noi, ca toți să fie una și lumea să creadă că Tu M-ai trimis*“ (Ioan 17, 21). Pluralismul hristologic contemporan constituie o cedare în fața sfidării culturii secularizate, care nu mai dispune de puterea

Barrieres“, IDOC - France, Paris, 1976, p. 7 - 8.

14. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 242.

de a purifica și sfinți omul în Hristos. De aceea, departe de a mai mărturisi cu soboarele ecumenice din primul mileniu al Bisericii nedespărțite că Dumnezeu S-a făcut Om, pentru ca omul să se îndumnezeiască, astăzi se susține că îndumnezeirea omului ar constitui anularea omului natural, adică a omului secularizat, destinat astfel să rămână prizonierul unei istorii, care nu va putea ostoi niciodată nostalgia Paradisului, pe care ființa umană o poartă în ea ca una ce a fost zidită după chipul Creatorului Său.

Pentru a răspunde acestor provocări, cu caracter global sau planetar, apostolatul creștin pornește de la premisa că „o schimbare reală începe din nivelul existenței umane“ și de la faptul că „schimbarea se extinde astfel asupra întregii creații“. „Pentru a corespunde misiunii sale și problemelor cu care se confruntă astăzi întreaga lume, se spune de obicei, Ortodoxia va trebui să-și păstreze intact caracterul ei soteriologic, să fie deschisă căutării neîncetate a umanității și să trăiască consecvent propria conștiință pascală și propria responsabilitate universală“¹⁴. Aceste considerații sunt perfect valabile din punct de vedere teologic, fiindcă este clar că, fără schimbarea omului în Hristos, nu se schimbă nici lumea. Din punct de vedere cultural, lucrurile se pun într-un mod diferit, fiindcă lumea în care trăim are caracter autonom și rămâne opusă lui Dumnezeu, din cauza dualismului dintre lumea sensibilă și lumea inteligibilă, cu caracter panteist, moștenită din cultura antică. Oricât am dori ca apostolatul creștin să înainteze cu omul nou către întreaga creație, această nobilă creație, această nobilă strădanie se lovește de o cultură secularizată, care a întors lumea actuală la stadiul spiritual și moral în care se găsea lumea antică la apariția creștinismului. Mai mult chiar, dacă omul antic credea în tot felul de zeități, omul secularizat nu se simte liber până ce nu lichidează ultima zeitățe, cum spunea Mircea Eliade. În aceste condiții, nu este deloc întâmplător dacă Dumnezeu și creștinismul întârzie să-și găsească locul lor convenit în viitoarea Constituție europeană. Dacă apostolatul creștin nu ia în considerare contextul cultural al vremii, atunci se va mulțumi să reducă într-o anumită măsură consecințele negative ale culturii secularizate, fără să elimine cauza secularizării, așa cum procedează un pompier care aleargă să stingă focul, provocat de o cauză pe care n-o poate prevedea la timpul potrivit. La vremea ei, cultura antică ar constitui un pedagog către Hristos, pregătind lumea antică pentru primirea Mântuitorului. Dar din cauza dualismului ei, care a rupt legătura dintre fizică și

15. Sfântul Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, Editura Institutului

metafizică, a ridicat mari dificultăți în calea teologiei și apostolatului creștin, fiindcă se opune prezenței și lucrării lui Dumnezeu în propria creație, adică îndumnezeirii omului și creației în Hristos.

Părinții bisericești au înțeles acest lucru și au purces la reconstruirea cosmologiei lumii antice, arătând că Logosul Tatălui Se sălășluiește în toate și pretutindeni și nu lasă nimic gol de prezența Lui, că luminează toate cele văzute și nevăzute și le ține pe toate împreună și pe fiecare în parte, alcătuind astfel o ordine frumoasă, armonioasă a întregii creații, pe care o mișcă rămânând nemișcat, după bunăvoința Tatălui¹⁵. Datorită acestei ordini armonioase a întregii creații, prin care Logosul Tatălui le ține pe toate împreună și pe fiecare în parte, nelăsând nimic gol de prezența Lui, teologia răsăriteană a depășit autonomia naturală față de lumea supranaturală, arătând că Logosul întrupat rămâne atât transcendent față de lume - fiindcă lumea nu se confundă panteist cu Dumnezeu, dar în același timp este prezent în întreaga creație văzută și nevăzută, prin energiile Sale necreate, în calitatea Sa de Pantocrator al întregului Cosmos. Sprijinindu-se pe această prezență cosmică a lui Hristos, Care le ține pe toate împreună și pe fiecare în parte, Apostolul Pavel a purces la creștinarea lumii antice, cu roade bogate. Urmând pilda apostolului, și noi trebuie să ne sprijinim astăzi pe aceeași putere cosmică a lui Hristos, ca să înfruntăm provocările lumii contemporane, care au originea lor în individualismul și necredința omului secularizat, ca să putem crește duhovnicește în Hristos, să aducem mai multă omenie în relațiile dintre membrii societății, să păstrăm identitatea culturală și spirituală a neamului nostru și să apărăm natura înconjurătoare, scoțând în evidență sensul omului și al creației în Hristos.

Acest lucru este posibil astăzi mai mult ca niciodată, datorită progresului științific care pornește de la existența unei ordini raționale și de la o Inteligență organizatoare a lumii, de la Logosul divin, așa cum am arătat mai sus.

În încheiere aș dori să citez cuvintele unui teolog reformat englez, Thomas Torrence, care s-a aflat în dialog cu marii oameni de știință ai vremii noastre, spunând: „Cred că gândirea umană se află astăzi în miezul uneia dintre cele mai mari tranziții din istorie, pe care trebuie să o luăm în considerație cu seriozitate, fiindcă ne ajută să depășim dualismul cosmologic

Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1987, vol. I, p. 79.

16. Thomas Torrence, *The Ground and Grammar of Theology*, Christian Journals Limited, Belfast, Dublin, Ottawa, 1980, p. 54.

și epistemologic, care au avut efecte păgubitoare nu numai asupra științei și filozofiei, dar și asupra religiei și teologiei. Datorită acestei tranziții, părăsim concepția dualistă a lumii, care a avut efecte dezastruoase asupra relațiilor intramundane și asupra relației lui Dumnezeu cu Universul creat de El, și descoperim concepția unitară a lumii, care se întemeiază pe legătura intrinsecă dintre formă și substanță. Nimic nu există în sine, totul există în relație reciprocă, fiindcă substanța sau ființa are caracter rațional. Această tranziție are rădăcinile ei vechi în teologia Părinților alexandrini, a lui Atanasie cel Mare, care a pornit de la relația dintre Întrupare și Creație și a reconstruit fundamentele culturii pe baze creștine⁴⁶. Pe baza Revelației supranaturale reprezentate de Sfânta Scriptură, care se întâlnește cu revelația naturală, reprezentată de noua știință, apostolatul creștin trebuie să lucreze cu convingerea că creația nu este menită să fie secularizată, ci să devină cer nou și pământ nou în Hristos, printr-un proces duhovnicesc care începe aici pe pământ și își va afla împlinirea lui deplină dincolo, în Împărăția lui Dumnezeu, la sfârșitul vremii, când dreptii vor străluci ca soarele în lumina cu trei străluciri a Sfintei Treimi.